

PAPIR- OG CELLULOSEINDUSTRIEN LANGS NEDRE GLOMMA

Etter et foredrag av Reidar Heieren

Papirindustriens Tekniske Forening
The technical Association of the Norwegian Pulp and Paper Industry

PTF FORMIDLER HISTORIE

Papirindustriens Tekniske Forening ga i 2018 ut et industrihistorisk hefte, «Verktedindustrien i Oslo og innsatsen for treforedlingsindustrien». Utgivelsen var basert på et foredrag. Foreningen har gjennom ulike anledninger delt ut dette rikt illustrerte heftet til medlemmer, forbindelser, gjester ved vårt årlige Treforedlingsforum, og mere. Vi har fått mange fine tilbakemeldinger.

Under den årvisse samlingen i Nordisk

Pappershistorisk Forening, arrangert i

Fredrikstad sommeren 2023, framførte Reidar

Heieren et foredrag med tittelen «Papir- og

celluloseindustrien langs nedre Glomma».

Dette var opptakten til at styret i PTF tok

beslutning om å gi ut et historisk hefte nr. 2.

De veldige strukturendringene i papirindustrien

i løpet av de siste 50 årene, gjør at fortidens

virksomheter og fortidens omstillingsdramatik, i

sakte men sikkert, havner i et glemselens slør.

Kjennskap til historien fra vår bransje, bidrar

formentlig til et videre perspektiv på den samme

bransjen i nåtid.

Vi håper dere finner heftet interessant og

underholdende. God lesning!

Oslo i september 2023.

Rolf Andre Hauge

Styreleder, PTF

HILSEN FRA FORFATTEREN

Dette heftet skal være til minne om at cellulose- og papirindustrien langs nedre Glomma er tuftet på en svært innholdsrik historie, full av interessante momenter og milepæler.

Å gi en gammel kjempe som Borregaard omtrent like mye spalteplass, som de øvrige bedriftene, vil for mange synes som en umulighet. I anledning av dette heftet har jeg tatt et grep som gjør at de ulike bedriftene likestilles i oppmerksomhet og synlighet.

Det er en ren kjennsigjerning at kun et fåtall bruker tid på å fordype seg i gammel litteratur om papir- og celluloseindustrien. En rekke bedrifter har gitt ut sin historie både to og tre ganger, gjennom årene. Et kortfattet hefte kan kanskje bidra til å fremme interessen for bedriftenes historie.

Reidar Heieren

“Cellulose- og papir-
industrien langs nedre
Glomma er tuftet på en
svært innholdsrik historie,
full av interessante
momenter og milepæler.”

Ved utløpet av den over tre kilometer lange Eidet tømmertunnel (Isnesford-Visterflo, ferdig i 1908) ligger Eidet lense. Der ble inntil 7 millioner tømmertokker årlig lenset og moset, før tømmeret gikk videre til nedre del av Glomma. Tømmertunnelen og området rundt utløpet er i dag et kulturminne og en attraksjon.

Papir- og cellulose- industrien langs nedre Glomma

Foredlingen av tømmer i Glomnavassdraget har hatt betydelige dimensjoner. De første vannsagene ble satt i drift rundt år 1500, som fra 1860-årene ble avløst av dampagene og høvleriene i Fredrikstad og omegn. Etter 1870 kom produsentene av papirmasse og papir.

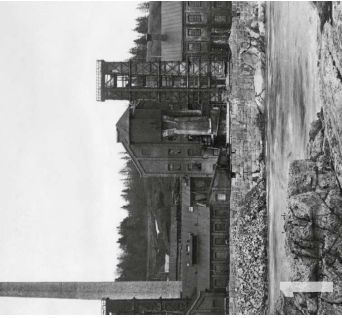
Glomnavassdraget har hatt 23 fabrikkkanlegg for produksjon av mekaniske og kjemiske masser, papp, papir, kartong og wallboard. Fabrikkene spredte seg fra Rena i nord til Fredrikstad i sør. Omtrent halvparten har vært rene massefabrikker, noen av dem fikk et relativt kort liv. I 2023 er Nordic Paper den eneste gjenværende papirprodusenten, Borregaard er den eneste gjenværende innen kjemisk masse. En rekke av anleggene tilhørte sidevassdrag, her skal nevnes fabrikkene med nær tilknytning til Mjøsa, såvel som fabrikkene langs Vorma. Den første blant treforedlingsbedriftene var Vårdal Trefabrikk, etablert i 1869.

I den nederste delen av hovedløpet, nærmere bestemt den 15 kilometer lange elvestrekningen fra Sarpsfossen til Fredrikstad by, har det i alt eksistert sju fabrikker. Antallet forutsetter at vi regner Borregaard som ett enkelt anlegg – og dessuten at vi regner cellulose- og papirproduksjonen på Hafslund, som to forskjellige anlegg. De to sistnevnte hadde kun til felles at produksjonen var lokalisert til samme industritomt.

De første etableringene langs nedre Glomma kom på begge sider av Sarpsfossen, i henholdsvis 1874 og 1889. De øvrige bedriftene så dagens lys i tidsrommet 1905-1914, med unntak av Gressvik Pap- & Papir, som kom i drift i 1931. Ser vi bort i fra cellulosefabrikken på Hafslund, har alle anleggene hatt papirproduksjon. Rundt 1970 lå den totale kapasiteten på omtrent 110 000 tonn papir og 235 000 tonn cellulose, som i integrerte anlegg inkluderte cellulose til egen papirproduksjon.

PRODUSENTENE av masse og papir

1. Hafslund Chemiske Træmassefabrik
2. Borregaard-fabrikken
3. Yven Papirfabrikk
4. Torp Brug
5. Greaker Cellulosefabrik
6. Familien Iversens papirproduksjon

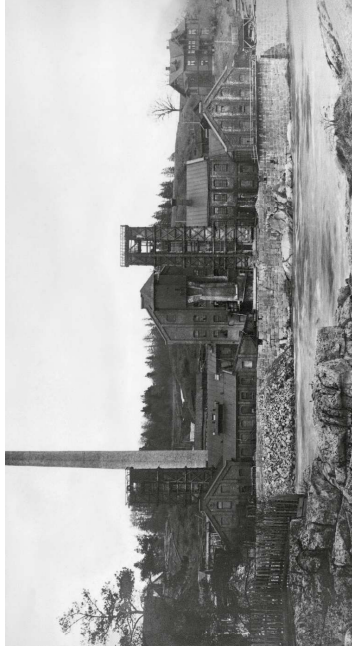
-første norske cellulosefabrikk

Den første cellulosefabrikken i Norge ble anlagt på sørsiden av Sarpfossen, på storgården Hafslunds grunn, med byggestart i 1873. Fabrikken ble etablert for å utnytte den norske ingeniøren Henrik C.F. Størmers (1839-1900) patenter for å produsere cellulose, en tidlig variant av den senere, mer ortodokse sulfatmetoden.

Pådriveren bak initiativet var ingeniør Christian August Anker (1840-1912) fra Halden. Han hadde, sammen med broren Nils, etablert Skauningsfos Træsliberi i Tistedal, igangsatt i 1869. Sliperiet var blant landets aller første tremasseprodusenter. Cellulosefabrikken ble satt i drift i 1874, med siviling, Anton Løvstad som teknisk leder. Han ble senere teknisk leder for oppbyggingen av landets første sulfittmassefabrikk (1881) på Vadrette, utenfor Skien. Størmers patenter ble senere brukt i den innledende fasen, både hos Peterson i Moss, Ranheim og Bamble – alle disse fabrikkene ble etter kort tid ombygd etter en ny og bedre sulfatmetode.

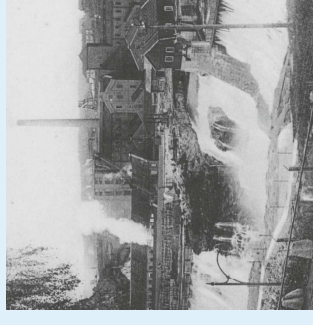
Hafslund Chemiske Træmassefabrik

Cellulosefabrikken ble forfulgt av tekniske problemer, og selskapet tapte penger. Den hanglet seg gjennom en driftsperiode på ti år, inntil den brant ned. Eierselskapet tok beslutning om å gjenoppbygge fabrikken som en sulfittcellulosefabrikk, basert på Castner-Kellner prosessen. Kjemikeren Carl Kellner ble senere en del av Kellner-Partington, som bygde storindustri på nordsiden av Sarpfossen. Kjemingeniør Oscar Pedersen (se sidene om Borregaard) fikk ansvaret for gjenoppbyggingen, noe som førte til et vellykket resultat.

Hafslund Chemiske Træmassefabrik ble totalskadet i brann etter ti års drift.

Fra 1893 ble fabrikken en del av H.&C. Bache-Wiig, med direkte tilknytning til Akerselevens Papirfabrikker i Kristiania, som ikke hadde egen celluloseproduksjon. I 1905 ble fabrikken solgt videre til The Kellner Partington (Borregaard), som samordnet driften med celluloseproduksjonen på andre siden av Sarpfossen. I sammenheng med Borregaards planer for opprustning av celluloseproduksjonen i tiden etter 2. verdenskrig, ble Hafslund-fabrikken ofret. I løpet av de siste årene hadde den en kapasitet på omtrent 18 000 årstønn. Fabrikken ble stanset i 1947.

Fabrikken ved Sarpfossen.

Merkeår for Hafslund-fabrikken:

- 1874: Produserer cellulose etter Størmers metode
- 1885: Fabrikken brenner ned
- 1886: Bygger sulfittfabrikk etter Castner-Kellner
- 1893: H.&C. Bache-Wiig kjøper fabrikken
- 1905: Kellner-Partington kjøper fabrikken
- 1947: Borregaard stanser masseproduksjonen
- 1955: Glomma Pap- & Papir A/S starter papirfabrikk (se historien om familien Iversen)

Fra Borregaard-anleggene i 1925.
Papirfabrikk 1, 2 og 3 ble trinnsvis oppført
som separate floyer, ved vannkanten rett
nedenfor Sarpsfossen.
Foto: Anders Beer Wilse.

Borregaard

-suksesser, og mange omstillinger

Borregaards mer enn 130 år lange historie er full av suksesser, men til historien hører også veikryss, der strategivalgene var fylt med usikkerhet. Det hele startet med hva de fleste bare kan drømme om – den perfekte sammensetningen av kapital, ekspertise og gjennomføringsevne.

Dersom fabrikkbestyreren ved Hafslund Sulfidfabrik, kjemingenør Oscar Pedersen (1857-1913), aldri hadde møtt Carl Kellner og Edvard Partington, så ville neppe storindustrien på Borregaard ha sett dagens lys. Men storindustri ble det, Oscar Pedersen var mannen som overtalte engelske Partington om å anlegge cellulosefabrikk ved Sarpsfossen. Selv skulle Pedersen bli en avgjørende viktig nøkkelperson for at bedriften ble en suksess.

I desember 1889 kjøpte The Kellner-Partington Paper Pulp Co. Ltd (TKPPP) den gamle hovedgården Borregaard, som inkluderte fallrettighetene til halve Sarpsfossen. 20 år senere sto det et industrianlegg på gården, med 2 000 medarbeidere, enda noen tiår senere hadde selskapet over 4 000 ansatte i Sarpsborg. Hvordan var dette mulig?

Grunnleggerne
Edvard Partington (i.v.)
og Carl Kellner.
Foto: digitalmuseum.no

Merkeår ved Borregaard-anleggene:

1889: The Kellner-Partington Paper Pulp Co. Ltd
1892: Celluloseproduksjonen starter
1896: Papirfabrikk 1 (PM 1 og PM 2)
1898: Vannkraftstasjon
1899: Bleket sulfittcellulose

1901: Tresliperi i drift
1904: Papirfabrikk 2 (PM 3 og PM 4)
1908: Cellulosefabrikken utvidet
1908: Papirfabrikk 3 (PM 5 og PM 6)
1918: A/S Borregaard overtar TKPPP

1924: Hovedkontoret flyttes til Sarpsborg
1925: Produserer silkecellulose
1938: Produserer sprit
1946: Produserer cellulul
1950: Produserer klor og aldehyder

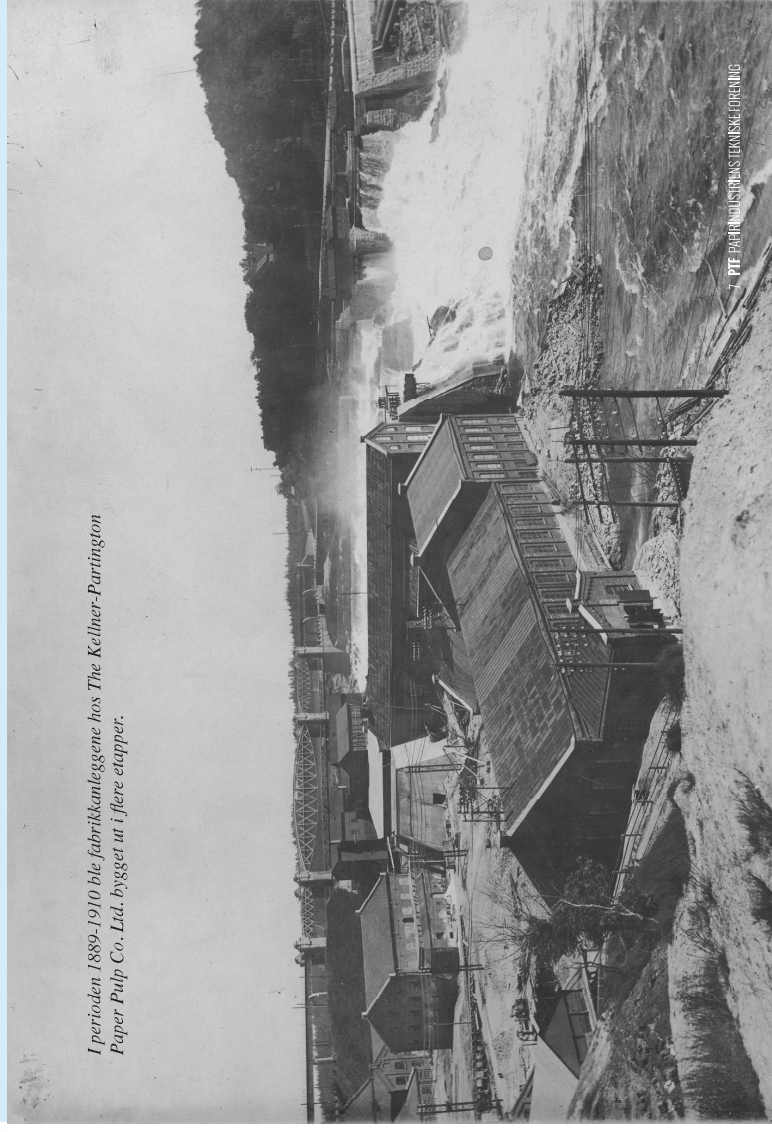
produksjonen under navnet Sarpsborg
Papirfabrikk A/S
1993: Norsk Finpapp A/S overtar
papirfabrikken

1998: Papirproduksjonen legges ned
2012: Borregaard ut av Orkla og
børsnoteres
2023: Selskapet defineres som et
bioraffineri med virksomheter i flere
land. 1100 ansatte totalt

Livlig skipstrafikk i Melløs havn, på
nedsiden av Sarpsfossen. Dette var
Borregaards egen hjemnehavn for
både utskipninger og varemottak.

I perioden 1889-1910 ble fabrikkanleggene hos The Kellner-Partington
Paper Pulp Co. Ltd. bygget ut i flere etapper.

Yven Papirfabrikk (øverst til venstre) ble bygd langs Avimlandet, der det også fantes annen industri.
Foto: Digitalmuseum.no

Yven Papirfabrikk

-fra eier til eier

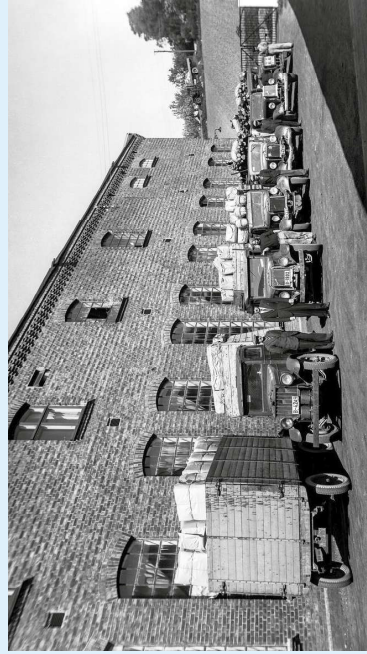
Det skal ikke være enkelt å produsere papir. Det fikk flere eiere av papirfabrikken på Yven erfare. Mange vanskeligheter til tross, fabrikken bestod i 65 år.

Selskapet ble stiftet i 1911 av en gruppe med grosserere i hovedstaden, anført av Einar Hjalmar Wetre. Den opprinnelige ideen var at fabrikken skulle bygges i Skien, men det var ikke mulig å skaffe nok elektrisk kraft til driften. Fabrikken fikk to papirmaskiner, henholdsvis yankee og mangesylander, begge med 125» bredde, beregnet til en årlig kapasitet på 3200 tonn. Litt bemerkelsesverdig var det at fabrikken fikk sitt eget, lille tresliperi, som gjorde den istand til å produsere treholdige kvaliteter med egen tremasse. Allerede i 1914 kom det første eierskiftet ved bedriften, da handelshuset Det Oversjøiske Compagnie overtok. En modernisering i 1918 sørget for å øke kapasiteten til 5000 årstonn. Fabrikken hadde den gang 80 ansatte.

Merkeår ved Yven Papirfabrik:

- 1911:** Registrert som A/S på Kristiania Børs
- 1913:** I drift med tresliperi og to papirmaskiner
- 1915:** Kjøpt av Det Oversjøiske Compagnie
- 1918:** Kjøpt av ing. Lundberg ved Torp Brug
- 1921:** Krise og stans. Overtatt av Fredrikstad Privatbank

- 1922:** Driften gjenopptatt av bankforbindelsen
- 1924:** Kjøpt av konsortium knyttet til Svelvik Papirfabrik
- 1960:** Tresliperiet stanset
- 1962:** Kjøpt av Papyrus Paper Mill
- 1969:** Krise. Kjøpt av Glomma Pap- og Papir A/S
- 1969:** Omorganisert som Tune Papirfabrikk A/S
- 1977:** Papirproduksjonen nedlagt

Livlig biltransport ved Yven Papirfabrikk i mellomkrigstiden.

Produksjonen ble hovedsaklig lagt opp med tynne papirkvaliteter av flere ulike slag. De to ulike papirmaskinene gjorde fabrikken i stand til å levere både MG- og MF-kvaliteter. Bedriften var i utgangspunktet særlig innstilt på å levere tynt papir til India og Kina.

Under kriseåret 1921 greide ikke selskapet å svare for sine forpliktelser, og ble derfor overtatt av Fredrikstad Privatbank, som drev fabrikken videre, inntil den ble solgt til et konsortium bestående av styremedlemmene i Svelvik Papirfabrik, samt konsul Hans Halvorsen. Kontorsjefen i Svelvik overtok den daglige ledelsen. Den nye eieren sørget for å

tilpasse produksjonen i forholdet mellom Yven og i Svelvik, som i utgangspunktet var nokså like. Papirmaskinene på Yven ble bygd om med kombinerte tørkepartier, som gjorde fabrikken i stand til å produsere emballasjepapir med høyere flatevekter.

I 1962 ble bedriften overtatt av Papyrus Paper Mill i Nedre Eiker, en familieeid papirprodusent, med lange tradisjoner for å produsere tynne papirkvaliteter. Fabrikken på Yven ble deretter disponert fra Mjøndalen, som en avdeling av Papyrus Paper Mill.

Tynntrykk treholdig (hvitt og farget), usatinert trefritt trykkpapir, avispapir, MG Sulfit (hvitt og farget), MG Cap (hvitt og farget).

Toalettapir, flaskepapir, spinnpapir, usatinert kraftpapir (brunt), MG Kraft (brunt), usatinert sealing, MG Sealing, MF Tissue (hvitt og farget).

Yvens papirsortiment anno 1919 (iflg. Norges Eksportkalender)

Etter 2. verdenskrig ble Torp Brug modernisert og utvidet i flere etapper.

Torp Brug

-integreert sulfatmasse- og papirfabrikk

Trelastbrukene i Fredrikstad og omegn solgte sag-avfallet sitt til celluloseindustrien i Sverige. Hvorfor ikke produsere cellulose selv? Dette var et viktig utgangspunkt da industrimatadoren Elias C. Kiær tok initiativet til en kombinert cellulose- og papirfabrikk på Torp Brugs industritomt i Borge.

Bakom bedriften sto den ressurssterke Kiær-Solberg-sfæren, med det samme persongalleriet som etablerte Greaker Cellulosefabrikk. Fabrikken skulle legges tett inntil elvebredden, med mulighet for å ta i mot lasteskip til egen kai. Kildene sier at brukets tradisjonsrike sag og høvleri måtte flyttes.

Ambisjonene var å produsere kraftpapir etter samme mønster som Ranheim Papirfabrikk utenfor Trondheim, en bedrift som i 1907 ble overtatt av den samme eiersfæren. Dette sammenfalt med beslutningen om å bygge den nye fabrikk på Borge. Ranheim hadde tre papirmaskiner, Torp Brug skulle få det samme. Fabrikken ble satt i drift i 1910 med en tysk yankeemaskin og en mangesylinder-maskin levert av Thunes Mek. Værksted, den aller første norskproduserte. Denne maskinen ble i 1913 supplert med en større Thune-maskin.

Merkeår ved Torp Brug:

1865: Wiel & Co. bygger Torp Brug, sag og høvleri

1884: And. H. Kiær & Co. blir hovedinteressent

1895: Organisert som aksjeselskap

1907: Konstituering av sulfatmasse- og papirfabrikk

1910: Full drift i oktober 1910 med PM 1 og 2

1913: PM 3 settes i drift

1921: Økonomisk krise og full driftsstans

1926: And. H. Kiær & Co overtar nesten alle aksjer

1948: Kontinuerlig blekeri for inntil 50 t/d

1952: Torp Brug A/S og And. H. Kiær & Co. fusjonerer

1955: To nye kokere, nytt sodahus

1957: PM 4 settes i drift

1962: Borregaard overtok 77 % av aksjene

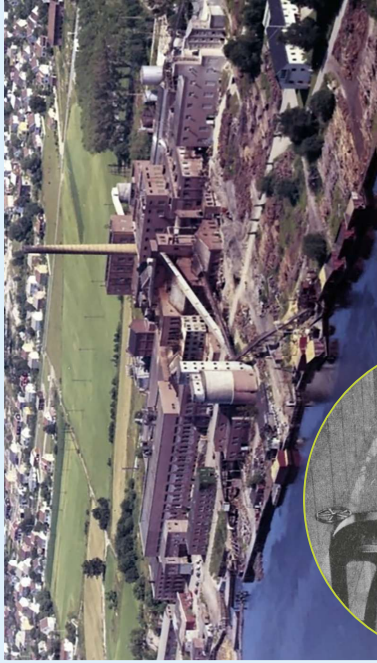
1966: Driften nedskaleres. 190 ansatte må gå

1967: Oppskalering – PM 4 atter i drift

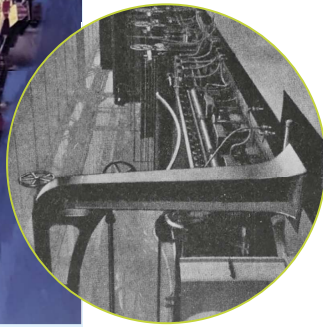
1971: Ny koker (90 khm) erstatter to gamle

1972: Nedlagt i juni. Sugbruket videreført

Torp Brug sett fra Hauge, stik fabrikken så ut frem mot nedleggelsen.

Thunes Mek. Værksted leverte Torp Brugs PM 2 og PM 3.

Peterson & Søn i Moss i samme tidsepoke.

Hastigheten var derimot moderat, omtrent 160 m/min. Investeringene gjorde at kapasiteten i papirfabrikken økte til over 30 000 tonn. Foruten ordinær omnulling, ble det ikke satset på konvertering til ferdige emballasjeprodukter ved Torp Brug.

Problemet ved bedriften var at moderniseringen og utvidelsene ikke bar frukter i form av brukbar lønnsomhet. I 1962 overtok Borregaard storparten av aksjene. Fire år senere tok den nye eieren et passivt grep, i et forsøk på

å øke lønnsomheten. Da ble den nye papirmaskinen satt ut av drift, i et forsøk på å fokusere på ulike kvaliteter fra de to andre gjenvarende papirmaskinene (som hadde fått kombinerte tørkepartier), blant annet var våtstærkt kraftpapir en spesialitet. Allerede halvannet år senere ble den største papirmaskinen satt i gang på nytt. Borregaard sa seg villig til å satse mer, for å snu den negative utviklingen. Så sent som i 1971 ble det installert en helt ny koker i celluloseavdelingen. I 1972 gikk lufta ut av ballongen, og driften ble innstilt. Dette berørte 350 arbeidsplasser, bedriftens treastbruk gikk videre.

Torp Brug anno 1960

Cellulose: 8 kokere, kontinuerlig blekeri og Kamyr-opptaker for 50 våt masse. Papirmaskiner: PM 1 (102" fourdrinier) PM 2 (103" kombinert yankee) PM 3 (120" kombinert yankee) PM 4 (180" yankee).

Årskapasitet: 30 000 tonn MF (uglittet) og MG bleket og ubleket kraftpapir i en rekke kvaliteter og substanser. Sulfatcellulose for eget behov og salg.

Greaker Cellulosefabrik A/S rundt 1940. Midt på bildet finner vi kokertiet, som er den høyeste og mest iøyenfallende bygningen i fabrikkanlegget. Balcon kokertiet finner vi den opprinnelige papirfabrikken. Fabrikkens egen skipska i bakgrunnen.

Greaker Cellulosefabrik

-fra krise til vellykket omstilling

Cellulosefabrikken ved stasjonsbyen Greaker ble i 1905 etablert som landets nest største i sitt slag, etter Borregaard. Det var Elias C. Kier, nestoren i trelastkonglomeratet And. H. Kier & Co., som stilte seg i spissen for initiativet. Lederen for A/S Hafslund Sulfittfabrik fikk stillingen som disponent.

Disponenten var Cæsar Bang, en mann som kom til å lede bedriften i 44 år. Driften kom i gang i 1907, med en årlig kapasitet på 15 000 tonn ubleket sulfittcellulose. I 1913 ble det oppført en papirfabrikk, med en enslig papirmaskin. Ikke for de typiske, finere sulfittkvalitetene, men derimot for produksjon av grovere innpakningspapir, dels med innkjøpt sulfatmasse. Kapasiteten i cellulosefabrikken var samtidig utvidet til 25 000 årstomm, papirmaskinen kunne gi 5000 årstomm.

Mot slutten av 1. verdenskrig ble papirproduksjonen delvis omlagt til ubleket greaseproof, basert på egen masseproduksjon. Bedriften hadde ansatt Oscar Rolls som driftsbestyrer, en ingeniør med erfaring fra greaseproof-produksjon i Drammen. Gradvis ble hele kapasiteten omstilt for greaseproof. Arbeidsstokken hadde økt til 350.

I mellomkrigstiden ble de ulike avdelingsene modernisert. Produksjonskapasiteten ble økt til over 40 000 årstomm cellulose og 6 500 årstomm greaseproof. Med investering i eget blekeri fra 1929, kom bedriften også inn i markedet for bleket sulfittcellulose.

Efter 2. verdenskrig la bedriften opp et ambisiøst program for modernisering og videreutvikling. Cellulosekapasiteten ble økt til 60 000 årstomm. Samtidig skulle det satses på videreforedling, med en betydelig utvidelse av papirfabrikken. En finsk konkurrent installerte verdens største papirmaskin for greaseproof. Greaker ville ikke være noe dårligere, og bestilte en tilsvarende maskin, som var litt større enn den finske, nærmere bestemt 185" (468 cm rønskåret). Maskinen har til dags dato vært den største i verden for greaseproof. I 1960-årene nådde arbeidsstokken opp til 600.

En kombinasjon av tunge investeringer og et cellulosemarked som utviklet seg elendig, ledet selskapet inn i en finansiell krise. I februar 1966 ble hele arbeidsstokken oppsagt, og driften ble nedlagt mot slutten av oppsigelsestiden. Den såkalte Mustad-gruppen

Merkeår ved Greaker:

1905: Registrert som A/S Greaker Cellulosefabrik
1907: Cellulosefabrikken i drift
1913: Papirproduksjon. Utvidet celluloseproduksjon
1922: Aksjekapitalen nedskrevet fra 6 til 1,5 mill. kr
1929: Installerer blekeri
1949: Cæsar Bang pensjoneres etter 44 år som leder

1955: Koker furu, bjørk, osp og or
1955: PM 2 – verdens største i sitt slag
1958: Pergamyn på to kalandre
1959: Skandinavia's største fyrkjøle
1960: Provenlegget for fraksjonering av sulfittlut

1965: Greaker Super Perga ferdig utviklet
1966: Krise i februar. 600 ansatte oppsagt, driftstans
1966: Mustad-gruppen refinansierer. Ny drift fra 15. nov
1970: Ny celluloseproduksjon med flytende SO2
1971: Konkurs. Handelselskapet Norexim A/S overtar under navnet Greaker Industrier A/S

1977: Ansatte + ny Mustad-gruppe kjøper henholdsvis 40 % og 30 % av aksjene
1978: Tester oksygenbehandling sulfatmasse fra Moss
1979: M. Peterson & Søn overtar. Cellulosen stanses
1982: Introducerer bakepapir
1992: Skifter navn til Peterson Greaker A/S
1997: Egen bleking av den våte sulfatmassen fra Moss stanser. Kjøper våt sulfatmasse fra Säffle i Värmland

samt en ny Mustad-gruppe, og overtok i alt 70 prosent av aksjene.

Greakers cellulosefabrikk kunne ikke drives videre uten store investeringer i miljøvern. Bedriften samarbeidet med M. Peterson & Søn om en løsning på masseproblemet, gjennom forsøk på å bleke Petersons oksygenbehandlede sulfatmasse. Dette dannet opptakten til at Mossebedriften overtok Greaker i 1979. Papirproduksjonen fikk etterhvert en god utvikling, ikke minst på grunn av lanseringen av varmeresistente greaseproof-kvaliteter (bakepapir), som med tiden ble fabrikkens hovedprodukt.

I 2001 dannet Peterson-gruppen og Norske Skog selskapet Nordic Paper, som nytt eierselskap til greaseproof-produktene Union Geithus og Greaker. I 2006 ble dette selskapet overtatt av flere investorer, samt en ledergruppe ansatt i Nordic Paper. Dette la grunnlaget for dagens selskap. Fabrikken på Greaker har i 2023 nådd en kapasitet på over 40 000 årstomm og regnes som verdensledende i sin nisje.

2001: Endres til Nordic Paper A/S, eid av Norske Skog og M. Peterson & Søn
2006: Norgesinvestor, Petec og deler av ledelsen overtar selskapet
2012: Ubemannet automatisert fyrkjøle for vekslende mellom LNG og el-kraft som energikilde
2021: Siste våte sulfatmasse fra Säffle. Overgang til bruk av tørr sulfatmasse

Cæsar Bøeck Bang (1870-1951) var Greaker Cellulosefabriks daglige leder i perioden 1905-1949. Han ble avløst av Cæsar Bang jr. Oljemaleri av Hans Ødegaard.

Greaker-fabrikken anno 1960

Cellulose: 10 kokere, totalt kokervolum 1840 m³. Blekeri. 2 torkemaskiner med fortørkeparti og etterfølgende Flåkt torkeskap. Årskapasitet: 60 000 tonn bleket og ubleket sulfittmasse. 45 000 tonn for salg.

Papirfabrikk: PM 1 (120" fourdrinier) og PM 2 (185" fourdrinier). 2 super-kalandre for videreforedling til pergamyn. Årskapasitet: 15 000 tonn bleket og ubleket greaseproof og pergamyn.

Merkeår for Iversen-familien:

1918: Etablerer Sarpsborg Pap- & Papirindustri A/S

1931: Gressvig Pap- & Papir A/S produserer papir

1952: Kjøper eiendommen etter Hafslund Sulfidfabrik

1955: Ny papirmaskin i drift på Hafslund + massivpapp

1955: Papirfabrikken kalles Glomma Pap- & Papir A/S

1962: M. Peterson & Søn A/S overtar Sarpsborg Pap- & Papirindustri med hovedvekt på bølgepapp

1964: Fam. Iversen etablerer ny bølgepappfabrikk i regi av Glomma Pap- & Papir A/S

1966: Jan Arthur Iversen og et fåtall slektninger overtar eierskapet til Glomma Pap- & Papir A/S

1969: Kjøpte Yven Papirfabrikk, endret til Tune Papirfabrikk

1977: Tune Papirfabrikk på Yven stanser
1983: Selskapets navn endres til Glomma Papp A/S

2011: Stanser papirproduksjonen på Hafslund

2023: Emballasjefabrikken fortsatt i full drift

Familien Iversens papirproduksjon

Unsett om Glomma Papp er best kjent som produsent av emballasje, så hadde grunnleggeren sine yrkesfaglige røtter i papirindustrien. Med en overbevisning om at det var gunstigst å drive egen papirproduksjon, framfor å kjøpe papir, etablerte Emil Iversen (1868-1947) papirfabrikk i Gressvik, nær Fredrikstad by.

Fortellingen om Emil Iversen, hans nærmeste familie, og familiens etterkommere, er en interessant historie, og dessuten et vitnesbyrd om at industri kan videreføres fra generasjon til generasjon, innenfor samme familie. I dag eies og ledes virksomheten av fjerde generasjon.

Emil Iversen fra Kristiania var nykonfirmert, da han fikk jobb ved papirfabrikken Bentse Brug, landets eldste papirprodusent. Han viste seg straks som et teknisk talent av de heller sjeldne. Etter å ha vært innoen ytterligere fire papirfabrikker, dels som teknisk konsulent og opplæringsansvarlig, fikk han i 1896 stilling som salsmester i Kellner-Partingtons helt nye papirfabrikk i Sarpsborg. I 1903 tok han fatt med forretninger på fritiden, der han blant annet videreførte papir til poser og rullgardiner. I 1914 kalte han bigesjefen for Sarpsborg Papemballagefabrik, og ble samtidig landets første produsent av ensidig bølgepapp, solgt som flaskehylser, med vin- og brennevinshandlere som kunder. I 1915 satte han i gang med tosidig bølgepapp, som var basis for moderne pappkasser. I 1918 sa han opp jobben på Borregaard,

da han etablerte Sarpsborg Pap- & Papirindustri A/S, i første omgang med 20 ansatte. Selskapet fikk en god utvikling.

Etablerer papirfabrikk i Gressvik

I 1930 kjøpte Iversen de tomme lokalene etter nedlagte Gressvig chemiske Fabrik, som lå langs Seutelven. Lokalene ble innredet som papirfabrikk, og i 1931 var fabrikk i drift, inkludert både papirmaskin og pappklebemaskin. Han skilte ut driften av papirfabrikken i aksjeselskapet Gressvig Pap- & Papir, med seg selv som disponent.

Iversen var overbevist om at fabrikkens ville gi det billigste halvfabrikata for emballasjeproduksjonen i Sarpsborg, som i tillegg gjorde at han ble uavhengig av andre aktører i papirbransjen. Årskapasiteten på papirmaskinen var rundt 3 000 tonn. Iversens grep ble ikke ensidig godt mottatt i resten av papirindustrien, det var flere som anslo at profitten fra emballasjefabrikken måtte dekke opp for tilsvarende tap i papirfabrikken.

Ny papirfabrikk ved Sarpsfossen

Etter annen verdenskrig oppsto det en interessant mulighet, da Borregaard

stanset Hafslund Sulfidfabrik. En skraphandler kjøpte fabrikkene på rot og rev ut produksjonsutstyret. I 1952 fikk Iversen kjøpe fabrikketendommen. I tillegg sikret han seg muligheter for større tomtearealer på samme sted. I lokalene etter den gamle cellulosefabrikken ble det installert en ny og større papirmaskin (maskinert i Gressvik ble solgt til Finland) og dessuten ble det investert i en ny pappklebemaskin. I 1955 ble driften satt i gang under navnet Glomma Pap- & Papir A/S.

I 1969 hadde Yven Papirfabrikk på Alvim havnet i store vanskeligheter, eieren var i ferd med å gå konkurs. Familien Iversen valgte å overta fabrikkene, som ble omlagt til å produsere tøffere emballasjekvaliteter basert på returfiber. Lønnsomheten utviklet seg dårlig med årene, og produksjonen ble avvirket i 1977.

Papirmaskinen på Hafslund stanset i 2011. Papirproduksjonen i regi av Glomma Papp fikk med tiden mindre og mindre betydning som råstoffleverandør til emballasjefabrikken, og bedriften måtte derfor finne avsetning i det åpne markedet. Familien valgte å konsentrere seg om bølgepapp og massivpapp.

Emil Iversen

Emil Iversen (1868-1947) grunnla Gressvig Pap- og Papir A/S som en papirleverandør og leverandør av massivpapp, med det formål at Sarpsborg Pap & Papirindustri A/S skulle være hovedkunde.

Iversens livsverk har satt sine spor i søndre del av Østfold. I dag eies og drives Glomma Papp av fjerde generasjon Iversen, med Nina Iversen som daglig leder. Det opprinnelig Sarpsborg Pap- og Papir (senere Sarpsborg Papp), som ble over tatt av M. Peterson & Søn i 1962, ble utviklet videre som en av regionens største industribedrifter. Selskapet ble i 2016 overtatt av belgiske VPK Packaging. I 2022 satte selskapet i drift en ny bølgepappfabrikk utenfor Halden, regnet som den mest moderne i Europa.

Glomma Pap- & Papir anno 1960

Papirmaskin: (110" fourdrinier), substans 70-400 gsm. Vesentlig imitert kraft med basis i returfiber. Hovedproduksjonen var omslagspapir. Årskapasitet 12 000 tonn.

Massivpapp: 160 cm klebemaskin. Årskapasitet 4000 tonn papp/bokpapp i ark, inntil 2.5 mm.

Arbeidsstokken ved Gressvig Pap- og Papir A/S i mellomkrigstiden. Glomma Pap- og Papir A/S var en direkte videreføring av Gressvigselskapet, senere forenket til Glomma Papp A/S.

Klevfos industrimuseum på Løten.

Foto: klevfos.no

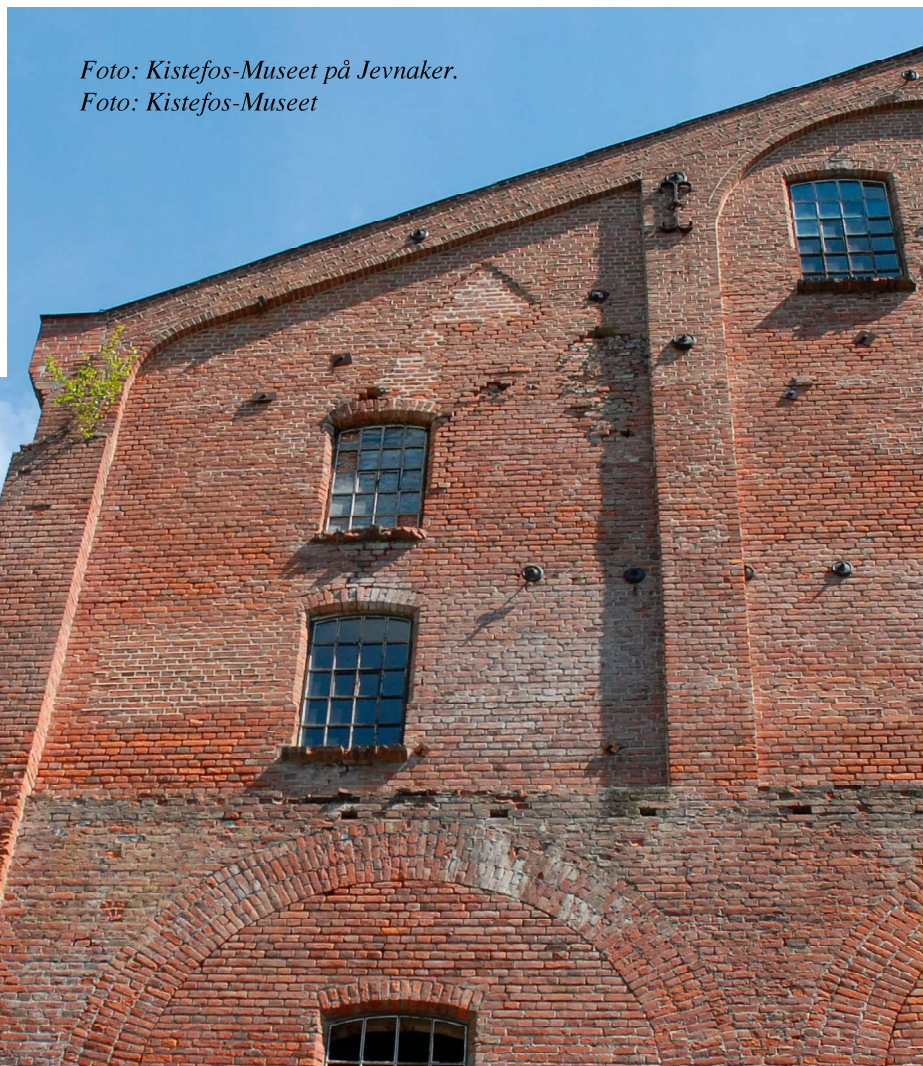

Foto: Kistefos-Museet på Jevnaker.

Foto: Kistefos-Museet

HAR DU BESØKT MUSEENE?

Fra masse- og papirindustrien finnes det to bevarte fabrikk-anlegg som er tilgjengelig som museum med nasjonal status. Fabrikkene er gode tidsvitner om fortidens treforedlings-industri i Norge.

Kistefos-Museet på Jevnaker, med basis i Kistefos Træsliberi (1889-1955), er det eneste blant Skandinavias gamle tre-sliperier som er helt intakt. I løpet av de senere årene er museet videreutviklet, slik at deler av maskineriet blir satt i bevegelse under omvisninger.

Klevfos Industrimuseum på Løten, En fabrikk som Klevfos var hverdagen for tusenvis av nordmenn fra midt på 1800-tallet, og til lenge etter andre verdenskrig. Klevfos representerer industrialismens tidlige epoke, og det unike ved anlegget er at det formidler en komplett integrert papirfabrikk, så vel som et helt industrisamfunn i miniatyr. Museet ble åpnet i 1986.

Norsk Teknisk Museum i Oslo, har en egen avdeling for treforedling, med blant annet en liten papirmaskin (fra Alvøen Papirfabrikk) og slipeapparat (produsert av Myrens Verksted).

Papirindustriens Tekniske Forening

The technical Association of the Norwegian Pulp and Paper Industry

Adresse: Postboks 13 Blindern, NO-0313 Oslo. Telefon: + 47 90 93 87 13 www.ptf.no